

mérnökök nélkül tehát nehezen elképzelhető az alapos, versenyképes magyar műszaki középszintű oktatás; a kettő szoros összefüggésben van egymással.

Ezekben a nagy jelentőségű problémákban akar segítséget nyújtani a mi román—magyar és az ezt jövőre követő magyar—román műszaki kéziszótárunk is.

Rohonyi Vilmos

Román—magyar műszaki szótárunkról

A nem anyanyelven írt műszaki könyvek megértésében jelentős szerepet töltenek be a műszaki szótárak. Ilyenek mostanában egyre gyakrabban jelennek meg, úgyhogy nyugodtan beszélhetünk *műszaki szótárirodalomról*. A szótárak nagyságrendjére a címszavak száma jellemző. Eddig a legnagyobb az orosz—angol és angol—orosz műszaki szótár, amely több mint félmillió címszót tartalmaz.

A műszaki fogalmak minden nyelv szókincsének — szavak és kifejezések halmazának — igen kompakt részhalmazát alkotják. A különféle nemzetek műszaki szókincsének nagyságrendje, ipari fejlettségük hasonló szintje mellett, körülbelül azonos. A műszaki szókincs nagysága tehát valamely nemzet ipari fejlettségének is tükrö. A magyar nyelv például több mint 400 000 műszaki szót és kifejezést ismer — s könnyen belátható, hogy ezek szakterületekre differenciált elsajátítása csak módszeres tanulás útján lehetséges.

Tapasztalati tény, hogy egy ország szoros bekapcsolódása a világgazdaság vérkeringésébe magával hozza a nyelvi közvetítés szükségességét. E következmény fontosságát Románia illetékes fórumai is felismerték, s gyorsan és rugalmasan jelentették meg a nagy műszaki szótárakat: az angol—románt, a francia—románt, a német—románt, az orosz—románt, majd ezeknek a fordítottjait. Elkészült a poliglott műszaki szótár is, első kiadásában román, orosz, német, francia, angol és magyar szókinccsel; a második kiadásban a magyar nyelvet a spanyollal cserélték fel. A külföldi műszaki irodalom felfutása egyfelől, a lemaradás gyorsabb felszámolásának igénye másfelől poliglott szakszótárak kiadását eredményezte a legfontosabb műszaki ágakban (elektronika, elektrotechnika, távközlés, gépgyártás, hőtechnika, bányászat, közlekedés, élelmiszeripar, kohászat).

A hazánkban megjelent műszaki szótárak nagyságrendjére jellemzők a következők: egy-egy általános műszaki szótár 120 000—140 000, az általános poliglott műszaki szótár 30 000, egy-egy poliglott szakszótár 4000—5000 címszót tartalmaz.

A *Kriterion Kézikönyvek* sorozatban ez év közepe táján megjelent román—magyar műszaki szótárunk célja — amint Rohonyi Vilmos is mondotta — megkönnyíteni a magyar anyanyelvűek számára a román műszaki irodalom megértését. Nagyságrendje a kis szótáraké: 23 000 román címszót és ezek megfelelőiként több mint 30 000 magyar kifejezést tartalmaz. A magyar műszaki irodalom használta 400 000 szóból és kifejezésből tehát csak a legjellegzetesebbek felvétele volt lehetséges — az elektrotechnika és az elektronika, a gépek és a gépgyártás, a vegyészet és a vegyipar, a kohászat, az ásványtan és a bányászat, a kőolajipar, a könnyű- és az élelmiszeripar, a szállítás és az ipargazdaságtan tárgyköreiből. A szavak és kifejezések szakszortosítása révén a szótár áttekinthetőségét és használhatóságát igyekeztünk növelni.

A szótár szűk kerete, a válogatás kényszere sok szorongást okozott a szerzőknek. Tudjuk, hogy sok fontos és gyakran használt fogalom maradt ki a szótárból, és be kell vallanunk, hogy bármennyire tudományos igénnyel próbáltunk is válogatni, az eredmény bizonyos szubjektívizmusnak és kísérleti jellegnek, valamint a statisztikai véletlen törvényének van alávetve.

A szótár román és magyar szókincsét igyekeztünk az élő román és magyar műszaki nyelvhasználatnak, az érvényben levő szabványoknak és a korszerű műszaki tankönyvek — egyetemi és középfokúak — terminológiájának megfelelően felépíteni. Ennek eredményeként reméljük, hasznát veszik mind a magyar nyelvű műszaki szakiskolák és ipari líceumok tanulói és tanárai, mind pedig a főiskolák magyar anyanyelvű hallgatói — bár korlátozott terjedelme miatt a szükséges szókincsnek csupán egy részét tartalmazza. Épp ezért fontos volna a megkezdett munkát folytatni, és egy 120 000—140 000 címszavas román—magyar és magyar—román műszaki szótárt szerkeszteni, amelynek a szókincsé elég volna ahhoz, hogy

a műszaki tudományok román irodalmát a magyar anyanyelvűek is megismerhessék.

A román műszaki irodalom és könyvkiadás igen jelentős fejlődésen ment át. Egyik nagy erénye, hogy figyelemmel kíséri a világ műszaki könyvkiadásának eredményeit, s a lehetőségekhez képest gyorsan közreadja azokat a műveket, amelyek a hazai iparfejlesztés és szakemberképzés szempontjából fontosak. Ha pedig szakembereink birtokában vannak a korszerű technológiai és munkaszervezési ismereteknek, ha lehetőségük nyílik gyorsan és áttekinthető formában megkapni a tervezéshez, gyártáshoz és ellenőrzéshez szükséges adatokat, akkor ez az ipari termelés kultúrájának növekedéséhez vezet: jobban felkészült, szélesebb látókörű szakemberek hatékonyabb, gazdaságosabb termelési folyamatokat szervezhetnek. Mindez ugyanakkor serkentően visszahat a műszaki irodalomra: a termelés fokozott követelményei arra ösztönzik a szakembereket, hogy állandóan gyarapítsák ismereteiket, különben nem tarthatnak lépést a fejlődéssel.

Több könyvre és többféle könyvre, árnyaltabb tematikájú kiadványokra van szükség. A vázolt kölcsönhatások létrehozta igények napjainkban egyre differenciáltabbá válnak — nem kerülhet azonban háttérbe a szintézis sem, az áttekintés lehetősége, ami elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a különféle szakmák érintkezési pontjait a szakember érzékelhesse. Bármilyen sokrétű is az ipar, egyes ágai között szoros az összefüggés, az ipart tehát mindig mint *egészet* kell fejleszteni, belső arányait szem előtt tartva. Mindez nem mond ellent a szelektív iparfejlesztés követelményének, sőt kiemeli annak fontosságát, hogy a hazai adottságoknak legjobban megfelelő ágazatok fejlesztésére összpontosítsuk anyagi és szellemi erőinket.

E gondolatok jegyében végeztük a szótárszerkesztés munkáját — s nemcsak mi szerzők, hanem lektoraink is: Csák László és Szász Lőrinc, a Babeş—Bolyai Tudományegyetem Nyelvtudományi Intézetének munkatársai, Pallos István volt műegyetemi tanár, valamint Hatházy Ferenc és Dávid Gyula, a Kriterion Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségének tagjai. Tanácsaikkal, segítségükkel mindannyian hozzájárultak ahhoz, hogy munkánkat véghezvihessük.

Amint a szótár előszavában is rámutattunk: a legnagyobb nehézséget a szókapcsolatok és -összetételek írása — az egybe- és a különírás kérdése — okozta. Magyar nyelvterületen a műszaki irodalomban nemegyszer találkozunk az egységes helyesírási szabályoktól eltérő írásmódokkal éppen a szóban forgó vonatkozásban. Műszaki folyóiratokban, könyvekben, sőt szótárakban is mindinkább érvényesülni kezd az ún. jelentéssűrítő összetételek — önálló műszaki fogalmak — egybeírása. Tekintettel azonban arra, hogy ez az irányzat még nem szabály, nyelvész lektoraink és kiadói szerkesztőink véleményének engedve itt nem alkalmaztuk.

Az egységes magyar műszaki nyelv érdekében az effajta kérdések végleges megoldását egy olyan alapos szakmunka biztosíthatná, amilyen például *A magyar kémiai elnevezés és helyesírás szabályai* című kiadvány. Ilyen munka még nincsen, de szerkesztése nem várthat magára túl sokáig.

Nem mentséget keresünk a magunk számára, amikor emlékeztetünk arra, hogy *tökéletes* szótárt nem ismer a tudománytörténet. De a tökéletesség felé törekedni kötelességünk, s éppen ezért szívesen fogadunk minden olyan megjegyzést (így Tenkei Tibor elhangzott kifogásait is), amelyek az esetleges új kiadások vagy bővített átdolgozások során hozzájárulhatnak műszaki szótárunk jobbításához.

Jenei Dezső

Az 1979. október 19-i Korunk-délelőttön elhangzott szövegek rövidített változata.